

KIND ZIJN
MAG
JEZELF
ZIJN

NIET HET KIND HAPERT, MAAR HET SYSTEEM

Thuiszitters, passend onderwijs en de weg van
markt naar mens

Abstract

Steeds meer kinderen verdwijnen uit het klaslokaal, terwijl volwassenen blijven vergaderen over systemen, definities en verantwoordelijkheden. Dit essay laat zien dat thuiszitten geen randverschijnsel is, maar een pijnlijke spiegel voor een onderwijs- en zorgstelsel dat te vaak om zichzelf heen draait.

Peter Paul Doodkorte i.s.m. De Overkant & Verruim de Horizon

info@doodkorte.nl

Niet het kind hapert, maar het systeem

Thuiszitters, passend onderwijs en de weg van markt naar mens

Inleiding

Steeds meer kinderen verdwijnen uit het ritme van school, soms zichtbaar en geregistreerd, soms bijna ongemerkt, terwijl iedereen formeel nog lijkt te doen wat van hem verwacht wordt.

Daarin schuilt de kern van het probleem: thuiszitten is zelden alleen het gevolg van wat een kind niet aankan, maar veel vaker van wat een systeem niet meer samen weet te dragen.

Achter ieder kind dat uitvalt, zit een verhaal van spanning, verlies van vertrouwen, wachtende ouders, zoekende professionals en instituties die verantwoordelijkheid verdelen zonder altijd tot een gezamenlijke oplossing te komen.

Het debat over passend onderwijs blijft daardoor te vaak steken in cijfers, definities, arrangementen en structuren, terwijl de eigenlijke vraag menselijker en fundamenteler is: lukt het ons nog om een kind te zien voordat het verdwijnt achter registratie, verwijzing of wachttijd?

Juist daarom vraagt het vraagstuk van thuiszitters om meer dan beleidsreparatie. Het vraagt om een andere manier van kijken, spreken en sturen: niet eerst vanuit aanbod, bezettingsgraad en loketten, maar vanuit behoefte, relatie en leerrecht.

In die [beweging van markt naar mens](#) essay ligt ook de diepere betekenis van de visie van [Verruim de horizon](#) besloten: een systeem kan ordenen, maar alleen mensen kunnen dragen; een systeem kan registreren, maar alleen nabijheid kan een kind werkelijk terugbrengen naar ontwikkeling.

Dit essay onderzoekt daarom niet alleen waarom steeds meer kinderen langdurig afwezig zijn uit school, maar vooral wat hun uitval onthult over de manier waarop onderwijs, zorg en bestuur zich tot elkaar verhouden.

Het laat zien hoe kinderen buiten beeld raken, waarom passend onderwijs in de praktijk vastloopt, en waarom echte verandering pas mogelijk wordt wanneer publieke regie niet langer begint bij het systeem, maar bij het kind en de kring van volwassenen daaromheen.

Vanuit die analyse werkt het essay toe naar een concrete agenda voor scholen, samenwerkingsverbanden, gemeenten, jeugdhulp, ouders, inspectie en politiek, zodat de beweging van markt naar mens niet alleen een overtuiging blijft, maar een uitvoerbare praktijk wordt.

Opbouw in 8 hoofdstukken

1. Een lege stoel is geen voetnoot

Dit openingshoofdstuk maakt voelbaar dat thuiszitten geen administratief detail is, maar een menselijk en maatschappelijk alarmsignaal waarin verlies van veiligheid, ritme en perspectief samenkomen.

2. De cijfers en de mist eromheen

Hier wordt uitgewerkt waarom de omvang van het probleem lastig precies vast te stellen is, onder meer door verschillende definities, registraties en de aanwezigheid van verborgen thuiszitters die niet volledig in beeld komen.

3. Hoe kinderen buiten beeld raken

Dit hoofdstuk volgt de routes waarlangs kinderen uitvallen: oplopende spanning, onvoldoende aansluiting van het onderwijs, conflicten, wachtlijsten, verkoking tussen onderwijs en zorg en langdurige afwezigheid terwijl de formele inschrijving soms nog gewoon doorloopt

4. Waarom passend onderwijs vastloopt

Hier analyseert het essay waarom zorgplicht, regionale samenwerking en bestuurlijke inrichting nog niet vanzelf leiden tot gezamenlijke handelingskracht, en waarom formele verantwoordelijkheid vaak niet samenvalt met feitelijke oplossingsmacht.

5. Van markt naar mens

In dit hoofdstuk komt de normatieve omslag centraal te staan: van aanbodlogica naar behoefte, van bezettingsgraad naar leerrecht, van systeembehoud naar mensgerichte publieke verantwoordelijkheid.

6. De visie van Verruim de horizon

Dit hoofdstuk werkt uit wat het betekent om werkelijk bij het kind te beginnen: relationele borging, een dragende kring van volwassenen rond het kind en de erkenning dat een systeem nooit kan vervangen wat menselijke nabijheid moet dragen.

7. Wat publieke regie dan vraagt

Hier wordt de visie vertaald naar bestuurlijke consequenties: één aanspreekpunt, mandaat, doorzettingkracht, betrokkenheid van ouders en leerlingen, samenwerking over domeinen heen en toezicht dat niet alleen registreert, maar ook beweging afdwingt.

8. Van analyse naar afspraken

Het slothoofdstuk zet de analyse om in concrete acties voor alle relevante partners, met als inzet dat geen kind langdurig thuiszit zonder ontwikkelperspectief, regievoerder, passende route en vaste evaluatie met ouders en kind.

Een lege stoel is geen voetnoot

In Den Haag gaat het over aantallen, definities, bekostiging en verantwoordelijkheden, maar in huizen verspreid over het land begint de werkelijkheid veel stiller: met een kind dat 's morgens niet meer naar school gaat.

Met een ouder die de spanning in de nacht al voelt oplopen, met een agenda vol gesprekken en formulieren, en met de dagelijkse vraag hoe lang je volhoudt als iedereen zegt dat onderwijs een recht is, maar niemand dat recht werkelijk weet te organiseren.

Juist daarin schuilt de pijn van het thuiszittersvraagstuk: het gaat niet alleen over afwezigheid uit een klaslokaal, maar over afwezigheid van veiligheid, ritme, erkenning en perspectief.

Wie alleen naar beleidstaal kijkt, ziet dossiers; wie beter kijkt, ziet kinderen die uit beeld raken terwijl volwassenen over hen blijven vergaderen.

Dat is geen incident meer, maar een hardnekkig patroon dat al jaren terugkeert in discussies over passend onderwijs, thuiszitten en de samenwerking tussen onderwijs en zorg.

De Kinderombudsman waarschuwde al dat te veel kinderen geen onderwijs krijgen en dat de problematiek hardnekkig blijft, terwijl inspectie en rijksoverheid tegelijk benadrukken dat ieder kind recht heeft op een passende onderwijsplek.

En toch gebeurt het. Kinderen vallen uit omdat er geen passende plek is, omdat wachtlijsten oplopen, omdat scholen handelingsverlegen raken, omdat zorg en onderwijs niet goed op elkaar aansluiten, of omdat een kind officieel nog wel staat ingeschreven maar in werkelijkheid nauwelijks meer onderwijs ontvangt.

Zo ontstaat een wereld waarin het systeem formeel nog lijkt te functioneren, terwijl gezinnen allang leven met de gevolgen van uitputting, onzekerheid en verlies aan vertrouwen.

Het probleem zit dan niet alleen in wat het kind niet meer kan verdragen, maar evenzeer in wat instituties niet meer samen weten te dragen.

Dat vraagt om een andere manier van kijken. Niet eerst de vraag of dit kind nog past binnen het bestaande aanbod, het rooster of de route, maar de vraag wat dit kind nodig heeft om weer tot leren, ontwikkelen en meedoen te komen.

Daarmee verschuift ook de bestuurlijke opdracht: van het beheren van schaarste en plekken naar het organiseren van nabijheid, gezamenlijke verantwoordelijkheid en publieke regie rond één kind en één gezin.

Precies daar raakt het vraagstuk van thuiszitters aan een bredere beweging: weg van marktdenken, loketten en fragmentatie, en terug naar een samenleving die niet het systeem, maar de mens als maat neemt.

Dit essay vertrekt daarom niet vanuit de uitzondering, maar vanuit een ongemakkelijke waarheid: thuiszitten laat zien waar passend onderwijs ophoudt passend te zijn.

Een lege stoel in de klas is geen administratieve voetnoot, maar een maatschappelijk alarmsignaal dat ons dwingt opnieuw te bepalen waar onderwijs eigenlijk voor bedoeld is en wie verantwoordelijkheid neemt wanneer het misgaat.

Pas als we die vraag durven stellen, kan de weg openliggen naar een praktijk waarin kinderen niet langer hoeven te wachten tot systemen in beweging komen, maar waarin volwassenen zélf leren bewegen rond wat een kind nodig heeft.

De cijfers en de mist eromheen

Wie over thuiszitters spreekt, grijpt al snel naar cijfers. Dat is begrijpelijk, want aantallen geven urgentie en maken zichtbaar dat het niet om losse incidenten gaat, maar om een structureel probleem.

Tegelijk begint hier meteen de verwarring, omdat de werkelijkheid van thuiszitten groter en diffuser is dan de officiële registraties vaak laten zien.

Wie alleen naar de geregistreerde aantallen kijkt, ziet dus iets wezenlijks, maar niet noodzakelijk het hele verhaal.

Dat heeft allereerst te maken met taal. De Inspectie van het Onderwijs hanteert de lijn dat thuiszitters kinderen en jongeren zijn die al langer dan vier weken niet naar school gaan zonder geldige reden, en vraagt daarvoor viermaal per schooljaar registraties op bij samenwerkingsverbanden.

Maar juist rond dat begrip bestaat al jaren onduidelijkheid, omdat verschillende partijen verschillende definities gebruiken en nog steeds geen formeel eenduidige landelijke definitie bestaat.

De Kinderombudsman wees er daarom op dat onduidelijk blijft hoeveel kinderen werkelijk zonder onderwijs thuiszitten en hoeveel kinderen nog een vorm van onderwijs of thuisonderwijs ontvangen.

Die onduidelijkheid is geen technisch detail, maar een bestuurlijk probleem. Zodra definities uiteenlopen, ontstaat er ruimte om de ernst van de situatie kleiner of juist groter te laten lijken, afhankelijk van welke groep wordt meegeteld.

Kinderen die formeel nog staan ingeschreven op een school, maar in de praktijk nauwelijks of geen onderwijs krijgen, verdwijnen bijvoorbeeld gemakkelijk uit het zicht van het publieke debat.

Precies daar ontstaat de mist: niet alleen bij de cijfers zelf, maar bij de vraag wie we eigenlijk wel en niet zien.

Daar komt bij dat registratie nooit neutraal is. De inspectie gebruikt thuiszittersregistraties om zicht te krijgen op het vermogen van samenwerkingsverbanden om thuiszitten terug te dringen, en spreekt scholen en samenwerkingsverbanden daarop aan.

Dat is belangrijk toezicht, maar het laat ook zien dat tellen in dit dossier onlosmakelijk verbonden is met verantwoordelijkheid, sturing en publieke verantwoording.

Wie meet, bepaalt mede wat bestuurlijk telt; en wat buiten de registratie valt, loopt het risico bestuurlijk te verdampen.

Intussen laten signalen van buiten de formele registraties zien dat de problematiek waarschijnlijk breder is dan de officiële definities suggereren. Oudervereniging Balans sprak in 2024 en 2025 over veel grotere aantallen thuiszitters en over “verborgen thuiszitters”: kinderen die wel ingeschreven staan, maar niet of nauwelijks onderwijs volgen.

Die hogere schattingen zijn niet één op één gelijk aan de inspectieregistraties, maar ze maken wel duidelijk dat het debat niet alleen gaat over een telmethode, maar over de vraag of het systeem werkelijk zicht heeft op kinderen die uitvallen.

Juist daarom kan een ogenschijnlijk feitelijke discussie over definities niet worden losgemaakt van een morele vraag: wie raakt buiten beeld wanneer wij te smal registreren?

Voor het essay is dit een cruciaal punt. Niet omdat definities onbelangrijk zijn, maar omdat de drang naar precieze afbakening soms verhult dat achter elke categorie een kind schuilgaat dat onderwijs, ritme en perspectief verliest.

Een samenleving die pas alarm slaat wanneer een kind exact binnen een administratieve definitie past, is al te laat. Daarom moet dit essay de cijfers serieus nemen, maar zich er niet door laten opsluiten.

De juiste houding is dubbel. We hebben betere, eenduidiger en eerlijker registratie nodig, zodat het probleem bestuurlijk niet kan worden weggemoffeld. Maar we hebben ook de moed nodig om te erkennen dat niet alles wat telt volledig in tabellen past, zeker niet wanneer kinderen wel op papier bestaan maar in de praktijk uit het onderwijsleven verdwijnen.

Pas wanneer we zowel de cijfers als hun blinde vlekken onder ogen zien, kunnen we begrijpen waarom thuiszitten niet alleen een registratievraagstuk is, maar vooral een vraagstuk van zicht, verantwoordelijkheid en menswaardigheid.

Hoe kinderen buiten beeld raken

Een kind verdwijnt meestal niet van de ene op de andere dag uit het onderwijs. Vaak begint het veel eerder, met signalen die wel worden gezien maar niet echt worden opgepakt: buikpijn in de ochtend, oplopende spanning, korter schoolbezoek, vaker ziekmelden, incidenten in de klas of een kind dat langzaam het vertrouwen verliest dat school nog een veilige plek voor hem of haar is.

Juist daarom is thuiszitten zelden een plotselinge breuk; het is meestal het eindpunt van een langer proces van overbelasting, miskenning en oplopende verwijdering tussen kind, school en omgeving.

Wat later als “uitval” wordt geregistreerd, is in werkelijkheid vaak al maanden of langer onderweg.

Die routes naar thuiszitten verschillen, maar ze hebben één overeenkomst: het onderwijs blijkt op een cruciaal moment niet in staat zich voldoende rond het kind te organiseren.

Soms is er eenvoudigweg geen passende plek beschikbaar. De inspectie stelt expliciet dat kinderen thuis kunnen zitten omdat er geen passende onderwijsplek is, en dat samenwerkingsverbanden wettelijk moeten zorgen voor een dekkend netwerk van voorzieningen.

Wanneer dat netwerk onvoldoende werkt, wordt de afwezigheid van een kind al snel voorgesteld als een individueel probleem, terwijl er in feite sprake is van een collectief organisatieprobleem.

Voor andere kinderen ligt de oorzaak in een onderwijsomgeving die niet langer aansluit bij hun ondersteuningsbehoefte. Ouders & Onderwijs noemt als voorbeelden kinderen voor wie het onderwijs niet goed aansluit, kinderen die wel ingeschreven staan maar om uiteenlopende redenen niet naar school kunnen, en kinderen die langdurig geen volledig onderwijsprogramma volgen.

Daarmee wordt zichtbaar dat thuiszitten niet alleen ontstaat wanneer er helemaal geen school is, maar ook wanneer de schoolrelatie formeel nog bestaat terwijl de onderwijswerkelijkheid al is afgebrokkeld.

Juist in die tussenzone raken veel kinderen bestuurlijk uit beeld: niet volledig uitgeschreven, niet echt aanwezig, en daardoor te gemakkelijk weg te redeneren.

Daarnaast speelt de overgang tussen onderwijs en zorg een grote rol. In oudere maar nog steeds herkenbare analyses wordt gewezen op psychische problemen, gedragsproblemen, problemen in de thuissituatie, bureaucratie en wachttijden als veelgenoemde oorzaken van thuiszitten.

Ook recente bronnen benadrukken dat kinderen soms uitvallen omdat scholen zich niet in staat voelen hen onderwijs te bieden, omdat er een wachtlijst is voor een andere school, of omdat verschillende instanties onvoldoende samen optrekken.

Dat maakt duidelijk dat thuiszitten vaak precies ontstaat in de ruimte tussen domeinen: daar waar onderwijs wacht op zorg, zorg wacht op indicatie, en ouders intussen iedere dag het gat proberen op te vangen.

Wachtlijsten vormen daarbij een hard en zichtbaar symptoom. Uit informatie over het speciaal onderwijs blijkt dat een groot deel van de leerlingen op een wachtlijst langer dan een halfjaar moet wachten en dat een kleine groep door die lange wachttijden thuiszit.

Dat zijn geen neutrale logistieke vertragingen, maar periodes waarin kinderen ritme verliezen, ouders uitgeput raken en de afstand tot leren verder toeneemt.

Hoe langer een passende plek uitblijft, hoe groter de kans dat het probleem niet alleen onderwijsinhoudelijk, maar ook sociaal en emotioneel verdiept.

Nog schrijnender is de groep verborgen thuiszitters. Balans en andere organisaties wijzen erop dat er kinderen zijn die wel op papier ingeschreven staan, maar niet of nauwelijks onderwijs krijgen en daardoor niet altijd terugkomen in de formele statistieken.

Bij deze groep wordt pijnlijk zichtbaar hoe een systeem zichzelf gerust kan stellen met registratie, terwijl het kind feitelijk al buiten de onderwijspraktijk is gevallen.

Het gaat dan niet alleen om afwezigheid, maar om verlies van verbondenheid: met leeftijdgenoten, met ritme, met ontwikkeling en soms zelfs met het gevoel erbij te horen.

Daarmee komen ook de gevolgen in beeld. Balans beschrijft gevoelens van eenzaamheid, uitsluiting en angst bij kinderen die langdurig niet-passend onderwijs ervaren, en signaleert dat deze schade vaak al begint voordat zij officieel thuiszitter worden genoemd.

Thuiszitten is dus niet slechts het ontbreken van aanwezigheid in een klas, maar een proces waarin kind, gezin en omgeving steeds verder onder druk komen te staan.

Wie dat eenmaal ziet, kan thuiszitten niet meer reduceren tot verzuim; het is een signaal van relationeel en institutioneel verlies.

Dit hoofdstuk maakt duidelijk dat kinderen niet buiten beeld raken omdat zij niet zichtbaar zijn, maar omdat volwassenen en instituties hun signalen te vaak te laat, te verkokerd of te procedureel beantwoorden.

Precies daar ligt de brug naar de volgende stap: als thuiszitten langs zulke verschillende routes ontstaat, waarom lukt het passend onderwijs dan nog zo vaak niet om die routes tijdig te doorbreken?

Waarom passend onderwijs vastloopt

Passend onderwijs werd ingevoerd met een heldere belofte: kinderen zouden niet langer van school naar school worden gestuurd, maar scholen zouden verantwoordelijkheid nemen voor een passende plek.

Die verantwoordelijkheid kreeg vorm in de zorgplicht, waarbij scholen in overleg met ouders moeten onderzoeken of zij zelf passend onderwijs kunnen bieden, of anders een andere school moeten vinden die dat wel kan.

In de wet is dat geen vrijblijvende inspanning, maar een resultaatsverplichting die juist bedoeld is om thuiszitten te voorkomen en ouders te ontlasten.

Op papier is die opdracht logisch opgebouwd. Scholen hebben zorgplicht, samenwerkingsverbanden moeten regionaal zorgen voor een dekkend aanbod van ondersteuning en de inspectie houdt toezicht op de uitvoering van die taken.

Toch laat juist de praktijk van thuiszitters zien dat deze bestuurlijke ordening nog geen garantie is voor echte beweging rond een kind.

Er is verantwoordelijkheid belegd, maar daarmee is gezamenlijke handelingskracht nog niet vanzelf georganiseerd.

Daar wringt een eerste fundamenteel punt. De zorgplicht rust juridisch op de school, terwijl het vinden van een passende oplossing in de praktijk vaak afhankelijk is van andere scholen, van het samenwerkingsverband, van jeugdhulp, van leerplicht en soms van het speciaal onderwijs.

Daardoor ontstaat een stelsel waarin formele verantwoordelijkheid en feitelijke afhankelijkheid niet samenvallen.

Een school kan dus verantwoordelijk zijn voor een oplossing die zij alleen niet kan realiseren, terwijl het kind intussen blijft wachten.

Een tweede knelpunt is dat passend onderwijs sterk is gebouwd op regionale samenwerking, maar die samenwerking zelf geen vanzelfsprekend neutrale ruimte is.

Samenwerkingsverbanden verdelen middelen, organiseren ondersteuning en maken afspraken over het dekkende aanbod, maar onderzoek laat al langer zien dat de bestuurlijke inrichting per regio sterk verschilt en dat medezeggenschap niet altijd voldoende tegenkracht biedt.

Dat betekent dat de kwaliteit van passend onderwijs in de praktijk mede afhangt van bestuur, cultuur en regionale machtsverhoudingen.

Voor kinderen en ouders kan daardoor precies dat ontstaan wat passend onderwijs moest voorkomen: een zoektocht door structuren waar niemand zich werkelijk eindverantwoordelijk voelt voor tempo en uitkomst.

Daar komt een derde probleem bij: de logica van het systeem blijft vaak aanbodgericht. Er wordt gekeken naar beschikbare plekken, ondersteuningsprofielen, budgetten en organisatorische grenzen, terwijl de vraag wat een specifiek kind nodig heeft daar niet altijd leidend in is.

De Kinderombudsman beschrijft dat kinderen thuiszitten omdat geen passende plek beschikbaar is, omdat er verschil van inzicht is tussen ouders en school, of omdat reguliere scholen onvoldoende hulp in de klas hebben om extra ondersteuning te bieden.

Dan verschuift de praktijk ongemerkt van zorgplicht naar selectieplicht: niet “wat is nodig voor dit kind?”, maar “waar past dit kind nog binnen wat wij al hebben georganiseerd?”.

Ook de schotten tussen onderwijs en zorg versterken die stilstand. Veel kinderen die uitvallen hebben niet alleen een onderwijsvraag, maar ook behoefte aan begeleiding, behandeling, rust, veiligheid of ondersteuning thuis.

Als onderwijs en zorg ieder vanuit hun eigen bekostiging, toegangseisen en verantwoordingslogica blijven handelen, ontstaat precies het gat waarin kinderen kunnen verdwijnen.

Dan wacht de school op zorg, wacht de zorg op een besluit of indicatie, en moeten ouders in de tussentijd de samenhang organiseren die het systeem zelf niet levert.

Dat verklaart ook waarom de discussie over thuiszitters zo vaak blijft steken in losse maatregelen. Beter registratie, extra steunpunten of nieuwe afspraken zijn waardevol, maar zij lossen weinig op zolang de onderliggende systeemlogica onveranderd blijft.

Zolang het stelsel vooral is ingericht op het verdelen van verantwoordelijkheden, middelen en plekken, en minder op het gezamenlijk dragen van een kind, blijft de kans groot dat uitval pas echt urgent wordt wanneer het al mis is gegaan.

Passend onderwijs loopt dan niet alleen vast op uitvoering, maar op een dieper ontwerpvragestuk.

De Onderwijsraad heeft die bredere systeemvraag al eerder scherp benoemd. In het advies ‘Steeds inclusiever’ stelt de raad dat het onderwijs inclusiever moet worden, dat onderwijssoorten dichter bij

elkaar moeten komen en dat regelgeving, bekostiging en toezicht beter in lijn moeten worden gebracht met dat doel.

De raad adviseert bovendien om de zorgplicht te verbreden, zodat die niet alleen de plaatsing raakt, maar ook ondersteuning en toerusting bij overgangen in loopbaan en leefwerelden.

Dat is wezenlijk, omdat thuiszitten vaak juist ontstaat op de breuklijnen tussen schoolsoorten, levensfasen en leefdomeinen.

Precies daar wordt duidelijk waarom passend onderwijs in zijn huidige vorm onvoldoende is als het niet ook een beweging in denken wordt. Een stelsel kan verantwoordelijkheden nog zo precies verdelen, maar als het niet leert handelen vanuit leerrecht, nabijheid en gedeelde publieke verantwoordelijkheid, blijft het kind te afhankelijk van toevallige ruimte, betrokken professionals of bestuurlijke goede wil.

De echte vraag is daarom niet alleen of het systeem correct is ingericht, maar of het bereid is zichzelf te herordenen rondom het kind in plaats van rondom de eigen grenzen.

Daarmee ligt de stap naar het volgende hoofdstuk open. Als passend onderwijs vastloopt omdat het te veel vertrekt vanuit aanbod, structuren en afgrenzing, dan is de volgende vraag welke andere ordening nodig is.

Dan komt de beweging in beeld van markt naar mens, van bezettingsgraad naar behoefte, van loketten naar relatie en van systeembewoud naar publieke nabijheid rond het kind.

Van markt naar mens

Wie de praktijk van thuiszitters werkelijk onder ogen ziet, merkt dat het probleem niet alleen schuilt in te weinig plekken, te trage procedures of gebrekkige samenwerking.

Die factoren zijn reëel, maar daaronder ligt een dieper patroon: het stelsel is te vaak georganiseerd vanuit beheersing, verdeling en aanbod, en te weinig vanuit relatie, betekenis en behoefte.

Daarmee raakt het vraagstuk van passend onderwijs aan een bredere beweging in het sociaal domein, namelijk de omslag van markt naar mens.

Die beweging vraagt niet om wat vriendelijker taalgebruik binnen hetzelfde systeem, maar om een andere maatstaf voor wat goed beleid en goede uitvoering eigenlijk zijn.

In de logica van de markt draait veel om beschikbaarheid, doelmatigheid, afbakening en sturing op aantallen. Dan tellen bezettingsgraden, arrangementen, doorlooptijden, budgetten en afvinkbare verantwoordelijkheden zwaar mee in hoe organisaties zichzelf begrijpen.

Dat soort informatie is op zichzelf niet waardeloos, maar het wordt problematisch wanneer het de werkelijkheid van kinderen gaat vervangen.

Dan verschuift de vraag ongemerkt van “wat heeft dit kind nodig?” naar “waar is nog plek?”, “onder welk arrangement valt dit?” of “wie betaalt dit deel?”.

Juist dat mechanisme is eerder door Verruim de horizon scherp benoemd. In ‘Van bezettingsgraad naar behoefte’ wordt beschreven hoe systemen geneigd zijn vooral te registreren waar jeugdigen terechtkomen, in plaats van wat zij werkelijk nodig hadden, waardoor noodoplossingen zichzelf in dashboards bevestigen als schijnbare vraag.

Dat inzicht is van grote betekenis voor passend onderwijs en thuiszitters. Wanneer het bestaande

aanbod het vertrekpunt blijft, wordt een kind dat niet past binnen die bestaande ordening al snel ervaren als lastig, uitzonderlijk of niet plaatsbaar.

Niet omdat het kind geen recht op onderwijs heeft, maar omdat het systeem moeite heeft iets te zien waarvoor het zichzelf nog niet heeft ingericht.

De beweging van markt naar mens keert dat perspectief om. Zij begint niet bij capaciteit, maar bij de geleefde werkelijkheid van een kind, een gezin en de professionals die daaromheen staan.

Niet de spreadsheet, maar de keukentafel wordt dan het eerste referentiepunt; niet de vraag welke voorziening al bestaat, maar welke combinatie van onderwijs, ondersteuning, rust, ritme en nabijheid hier nodig is.

Dat is geen pleidooi tegen organiseren, maar voor een andere vorm van organiseren: minder vanuit systeembehoud en meer vanuit publieke verantwoordelijkheid voor menselijke ontwikkeling.

Daarmee verandert ook wat onder “passend” moet worden verstaan. Passend onderwijs kan dan niet langer betekenen dat een kind wordt ingepast in de best beschikbare bestaande route.

Passend betekent dan dat volwassenen gezamenlijk de moeite nemen om onderwijs, ondersteuning en daginvulling rond het kind te organiseren, ook wanneer dat afwijkt van de standaard.

Precies daar schuift de horizon op van plaatsingslogica naar leerrecht.

In de visie van Verruim de horizon hoort bij die beweging ook een andere bestuurlijke houding. Niet eerst schotten bewaken tussen onderwijs, jeugdhulp, vervoer, leerplicht en financiering, maar eerst erkennen dat al die domeinen in het leven van een kind tegelijk samenkomen.

Het essay [‘Eén student, geen dertig loketten’](#) laat zien dat versnipperde publieke systemen jongeren uiteen kunnen trekken in plaats van dragen, en pleit daarom voor gezamenlijke publieke regie rond het dagelijks leven van de jongere.

Wat daar voor mbo-studenten geldt, geldt in nog scherpere vorm voor kinderen die thuiszitten: wie de leefwereld splitst in loketten, maakt het bijna onmogelijk om nog één samenhangende route terug naar ontwikkeling te organiseren.

Van markt naar mens is dus geen zachte slogan, maar een bestuurlijk en moreel correctief. Het dwingt organisaties om succes anders te definiëren: niet als een netjes verdeelde caseload of een sluitende begroting alleen, maar als de vraag of een kind weer kan leren, zich veilig voelt, gezien wordt en toekomst ervaart.

Dat vraagt om een ander kompas voor bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders.

Niet alles wat efficiënt lijkt, is menswaardig; en niet alles wat afwijkt van de standaard is daarom onredelijk.

Voor dit essay is dat de beslissende wending. Tot hier werd zichtbaar hoe kinderen uitvallen en waarom het stelsel vaak vastloopt.

Vanaf hier komt de vraag centraal te staan hoe een mensgerichte praktijk eruitziet wanneer we deze beweging werkelijk serieus nemen.

Dan gaat het niet meer alleen over kritiek op het bestaande systeem, maar over het bouwen van een andere publieke orde rond kinderen die nu te vaak moeten wachten tot volwassenen hun grenzen hebben uitgelegd.

De visie van Verruim de horizon

Als de beweging van markt naar mens meer moet zijn dan een fraaie bestuurlijke leus, dan moet zij zichtbaar worden in de manier waarop wij naar een thuiszittend kind kijken. Het vertrekpunt van Verruim de horizon is daarbij helder: een kind is geen dossier, geen arrangement, geen casus en geen optelsom van belemmeringen, maar een mens in ontwikkeling die alleen tot zijn recht komt in relatie tot anderen.

Juist daarom is de vraag niet eerst welke voorziening beschikbaar is, maar wie er werkelijk naast dit kind staat en bereid is verantwoordelijkheid te nemen voor een passende route terug naar leren, leven en meedoen.

Het essay [‘Een systeem legt geen arm om een kind heen’](#) vat deze visie kernachtig samen. De tekst verzet zich tegen de illusie dat controle, registratie en institutionele borging op zichzelf voldoende zijn wanneer de relationele basis ontbreekt.

Voor thuiszitters is dat een fundamenteel inzicht. Een kind keert niet terug naar ontwikkeling omdat een schema klopt, maar omdat er weer vertrouwen ontstaat, veiligheid groeit en volwassenen niet langer tegenover elkaar staan maar zich om het kind heen organiseren.

Daarmee verschuift ook de betekenis van “borging”. In veel systemen wordt borging vooral opgevat als vastleggen, controleren, verdelen en verantwoorden.

In de visie van Verruim de horizon ligt echte borging juist in duurzame nabijheid: in mensen die bereikbaar blijven, verantwoordelijkheid niet weg organiseren en ook aanwezig zijn wanneer een standaardoplossing uitblijft.

Relationele borging is daarmee geen zachte aanvulling op beleid, maar de voorwaarde waaronder beleid pas menselijk kan werken.

Voor passend onderwijs betekent dit dat het kind niet langer moet worden benaderd als een

probleem dat in een bestaande structuur moet passen. In plaats daarvan vraagt deze visie dat rond ieder kind een kleine, dragende publieke gemeenschap wordt gevormd: ouders, school, waar nodig jeugdhulp, leerplicht, specialistische ondersteuning en soms een praktijk- of ontwikkelplek, niet als losse schakels maar als gezamenlijke kring van verantwoordelijkheid.

Die gedachte ligt in het verlengde van bredere inzichten over inclusie en integrale kindcentra, waar juist het interprofessionele team, een gedeelde visie en vroege ondersteuning binnen dezelfde omgeving bepalend worden geacht.

Niet het loket, maar de samenhang rond het kind wordt dan het organiserend principe.

Een tweede element van deze visie is dat vertraging niet neutraal is. In 'Jongeren in de wachtruimte van de samenleving' wordt de wachtruimte niet alleen beschreven als een organisatorische tussenfase, maar als een maatschappelijke toestand waarin jongeren het risico lopen hun plaats, ritme en erkenning te verliezen.

Dat beeld past nauwkeurig bij thuiszitters. Wie weken of maanden zonder volwaardig onderwijs thuiszit, wacht niet alleen op een besluit, maar leeft intussen in een ruimte waar ontwikkeling stilvalt en vertrouwen in instituties afbrokkelt.

De visie van Verruim de horizon dwingt daarom tot haast van een andere soort: niet bureaucratische haast, maar relationele en publieke urgentie.

Daar hoort ook een andere rolopvatting van professionals en bestuurders bij. Niet de reflex om eerst af te bakenen wie waarvoor verantwoordelijk is, maar de bereidheid om de vraag te stellen: wat heeft dit kind nú nodig, en wie van ons zet vandaag de eerste stap?

Dat vraagt van professionals presentie en vakmanschap, maar van bestuurders vooral moed om ruimte te maken voor maatwerk, domeinoverstijgende samenwerking en besluitvorming dicht bij de leefwereld.

Publieke regie betekent in deze visie dan ook niet centralistische controle, maar het actief mogelijk maken dat partijen elkaar vinden, dat schotten tijdelijk kunnen wijken en dat niemand zich achter structuur kan verschuilen.

Een derde pijler is dat het perspectief van het kind niet pas achteraf mag worden opgehaald. De visie van Verruim de horizon sluit aan bij een mensbeeld waarin kinderen en jongeren niet alleen object van zorg zijn, maar ook dragers van ervaring, betekenis en richting.

Dat betekent dat een thuiszittend kind niet alleen besproken wordt, maar ook gehoord; niet alleen beoordeeld, maar ook serieus genomen in wat school, spanning, veiligheid en toekomst voor hem of haar betekenen.

Zonder die erkenning blijft passend onderwijs al snel iets dat over kinderen wordt georganiseerd in plaats van met hen.

Daarom is dit hoofdstuk het hart van de omkering. Tot nu toe werd zichtbaar hoe het systeem kinderen laat uitvallen en waarom dat gebeurt.

Hier wordt duidelijk welk ander mens- en bestuursbeeld nodig is: begin bij het kind, organiseer een dragende kring eromheen, borg relationeel wat administratief alleen nooit geborgd kan worden en beschouw wachten niet als tussenfase maar als schade die publieke actie vereist.

Dat is de eigenlijke inzet van Verruim de horizon: niet een vriendelijker systeem, maar een samenleving die opnieuw leert nabij te zijn.

Wat publieke regie dan vraagt

Als het kind werkelijk het vertrekpunt wordt, kan publieke regie niet langer betekenen dat iedere partij vooral zijn eigen taak correct uitvoert. Dan moet regie juist zichtbaar worden in het vermogen om rond één kind daadwerkelijk samenhang te organiseren, tempo te maken en verantwoordelijkheid niet te laten verdampen tussen onderwijs, samenwerkingsverband, gemeente, jeugdhulp en inspectie.

Publieke regie is daarmee geen extra bestuurslaag, maar een manier van handelen waarin het leerrecht van het kind zwaarder weegt dan de comfortzone van afzonderlijke organisaties.

Dat vraagt allereerst om helderheid over aanspreekbaarheid. De huidige ordening kent zorgplicht voor scholen en een regionale verantwoordelijkheid voor samenwerkingsverbanden om een dekkend aanbod te organiseren.

Maar zolang gezinnen in de praktijk nog steeds moeten uitzoeken bij wie zij terecht kunnen, blijft die verantwoordelijkheid te abstract.

Publieke regie vraagt daarom om één herkenbaar aanspreekpunt per kind of gezin, met mandaat om partijen bijeen te brengen, knopen te helpen doorhakken en escalatie te voorkomen voordat thuiszitten langdurig wordt.

Een tweede voorwaarde is dat ouders en leerlingen niet langer als laat geraadpleegde belanghebbenden worden behandeld, maar als volwaardige deelnemers aan besluitvorming. De recente versterking van de positie van ouders en leerlingen in passend onderwijs laat zien dat deze beweging inmiddels ook wettelijk serieuzer wordt genomen.

Sinds 1 januari 2025 moeten samenwerkingsverbanden zorgen voor een ouder- en jeugdsteunpunt, dat ouders en leerlingen informeert en ondersteunt bij passend onderwijs en signalen bundelt voor beleidsontwikkeling.

Vanaf schooljaar 2025-2026 geldt bovendien hoorrecht voor leerlingen met extra

ondersteuningsbehoeften over hun ontwikkelingsperspectief, en breder hoorrecht over het ondersteuningsaanbod op school.

Dat zijn belangrijke stappen, maar publieke regie vraagt meer dan formele inspraak. Een steunpunt is waardevol, maar mag geen parallel loket worden naast alle andere loketten.

De echte maatstaf is of signalen van ouders en leerlingen daadwerkelijk leiden tot aanpassing van beleid, sneller handelen in individuele situaties en een meer mensgerichte organisatie van ondersteuning.

Zonder die terugkoppeling blijft participatie al snel symbolisch.

Verder vraagt publieke regie om een andere omgang met data en registratie. De inspectie vraagt viermaal per schooljaar thuiszittersregistraties op om zicht te krijgen op de mate waarin samenwerkingsverbanden erin slagen thuiszitten terug te dringen, en gebruikt die informatie om verbetering aan te jagen.

Dat is nodig, maar registratie moet in deze visie niet alleen dienen om te verantwoorden achteraf. Zij moet vooral vroegtijdig zichtbaar maken waar kinderen dreigen uit te vallen, zodat preventief ingrijpen mogelijk wordt.

Data krijgen dan pas publieke waarde wanneer zij leiden tot nabijere actie rond kinderen, niet alleen tot scherpere dashboards.

Een vierde consequentie is dat publieke regie domeinoverstijgend moet zijn. Ouders & Onderwijs en de ouder- en jeugdsteunpunten laten zien dat vragen over passend onderwijs vaak onmiddellijk raken aan zorg, jeugdhulp en andere vormen van ondersteuning.

Dat betekent dat een onderwijsoplossing zonder verbinding met de rest van het leven van het kind vaak te smal is.

Publieke regie vraagt daarom om vaste regionale afspraken waarbij onderwijs, gemeente en hulpverlening niet pas samenwerken als het is misgelopen, maar al in een vroeg stadium gezamenlijk optrekken bij dreigende uitval.

Ook de rol van de inspectie verdient in dit geheel een precieze plaats. De inspectie lost individuele thuiszitterssituaties niet zelf op, maar spreekt scholen en samenwerkingsverbanden aan op hun verantwoordelijkheid en kan handhavend optreden als niet aan de zorgplicht wordt voldaan.

Dat maakt de inspectie tot een bewaker van de ondergrens, maar publieke regie vraagt daarnaast om regionale en lokale actiebereidheid die niet wacht op toezicht of sanctie.

Met andere woorden: toezicht kan corrigeren, maar alleen gedeelde publieke verantwoordelijkheid kan dragen.

Ten slotte vraagt publieke regie om bestuurlijke moed om af te wijken van standaardroutes wanneer die het kind niet verder helpen. De doelen van passend onderwijs zijn helder: een passende plek, basisondersteuning waar mogelijk en extra begeleiding waar nodig.

Maar in complexe situaties is die passende plek soms niet onmiddellijk een voltijdse terugkeer naar een gewone klas, maar een tijdelijke, hybride of anders georganiseerde route die ontwikkeling en veiligheid eerst herstelt.

Publieke regie betekent dan dat partijen ruimte organiseren om zulke routes te legitimeren en niet te blokkeren op systeemgrenzen alleen.

De kern van dit betoog is daarom dat publieke regie niet moet worden opgevat als meer bestuur, maar als beter bestuur. Niet meer tafels, maar duidelijker verantwoordelijkheid; niet meer procedures, maar meer samenhang; niet meer praten over kinderen, maar sneller en dichter bij hun werkelijkheid handelen.

Waar die vorm van regie ontbreekt, wordt thuiszitten een bestuurlijke tussenruimte waarin iedereen iets doet maar niemand het geheel draagt.

Waar zij wel ontstaat, wordt zichtbaar wat passend onderwijs eigenlijk zou moeten zijn: een publiek georganiseerde belofte dat geen kind buiten de kring valt.

Daarmee ligt de laatste stap voor de hand. Als publieke regie deze vorm moet krijgen, dan moeten we dat vertalen in een concrete agenda voor alle relevante partners.

Dan verschuift het essay van institutionele consequenties naar uitvoerbare opdrachten: wat moeten scholen, samenwerkingsverbanden, gemeenten, jeugdhulp, inspectie, politiek, ouders en professionals morgen anders doen?

Van analyse naar afspraken

Een essay als dit kan niet eindigen bij diagnose alleen. Wie thuiszitters werkelijk ziet, kan zich niet tevredenstellen met de constatering dat het systeem tekortschiet; dan dringt onvermijdelijk de vraag zich op wat ieder van de betrokken partners morgen anders moet doen.

Juist hier krijgt de beweging van markt naar mens haar geloofwaardigheid. Niet in nieuwe taal alleen, maar in afspraken die voorkomen dat kinderen tussen verantwoordelijkheden, wachtlijsten en loketten verdwijnen.

De kern van die agenda is eenvoudig: geen kind mag langdurig thuiszitten zonder dat er een gezamenlijke route, een aanspreekbare regievoerder en een concreet ontwikkelperspectief liggen.

Voor scholen begint die opdracht bij vroegsignalering en relationele aanwezigheid. Scholen moeten signalen van overbelasting, verzuim en terugtrekking eerder herkennen, tijdig melden en onderwijs betrokken houden, ook als volledige aanwezigheid tijdelijk niet lukt.

Dat betekent dat de school van inschrijving niet kan volstaan met verwijzen, afwachten of administratief registreren. De zorgplicht blijft leidend zolang er geen passende vervolgrichting gerealiseerd is.

Concreet vraagt dit van scholen een vast intern escalatiepad, frequente bespreking van dreigende uitval en de afspraak dat bij iedere leerling met langdurige afwezigheid direct met ouders, leerling en relevante partners aan één route wordt gewerkt.

Voor samenwerkingsverbanden ligt de opdracht bij echte regionale regie. Zij hebben de wettelijke taak om een dekkend netwerk van ondersteuningsvoorzieningen te organiseren en worden door de inspectie ook expliciet aangesproken wanneer er geen passende plek beschikbaar is.

Dat vraagt meer dan registreren. Samenwerkingsverbanden moeten preventief interveniëren, alternatieven ontwikkelen, complexe casuïstiek actief oppakken en waar nodig doorzettingsmacht organiseren zodat impasses niet eindeloos blijven liggen.

Concreet betekent dit: per thuiszitter of dreigende thuiszitter een casusregisseur aanwijzen, regionaal een escalatieroute met beslismaandaat vastleggen en periodiek analyseren waar vraag en aanbod structureel niet op elkaar aansluiten.

Gemeenten en leerplicht hebben daarin een eigen, onmisbare rol. In verschillende regionale aanpakken wordt zichtbaar dat leerplicht regie kan voeren, samen met scholen en samenwerkingsverbanden eerder kan signaleren en, indien nodig, aanvullende expertise zoals jeugdarts, GGD of belastbaarheidsonderzoek kan inzetten.

Maar ook hier geldt dat handhaving alleen onvoldoende is. Gemeenten moeten thuiszitten benaderen als ontwikkelvraagstuk waarin onderwijs, vervoer, jeugdhulp, daginvulling en gezinsondersteuning samenkomen.

Concreet vraagt dit om lokale of regionale leertafels voor complexe casuïstiek, vaste samenwerkingsafspraken met onderwijs en een norm dat geen casus maandenlang mag blijven hangen zonder bestuurlijke bespreking.

Voor jeugdhulp en andere ondersteunende partners geldt dat zij niet naast het onderwijs moeten werken, maar ermee verweven. Veel kinderen die thuiszitten hebben niet alleen een onderwijsvraag, maar ook behoefte aan behandeling, begeleiding, ontlasting of herstel van veiligheid en vertrouwen.

Daarom moet iedere betrokken hulpverlener werken vanuit één gedeeld ontwikkelperspectief met school, ouders en kind, in plaats van vanuit losse behandel- of trajectlogica.

Concreet betekent dit dat hulpverleners niet alleen rapporteren over hun eigen interventie, maar expliciet bijdragen aan de vraag hoe het kind weer tot leren en dagritme kan komen.

Ook ouders en kinderen zelf moeten in deze agenda niet worden gezien als bijfiguren, maar als kernpartners. Hun informatie over wat wel en niet werkt, over belasting, veiligheid, triggers en mogelijkheden, is niet aanvullend maar essentieel voor het vinden van een passende route.

Concreet vraagt dit dat ouders en leerling standaard deelnemen aan het kernoverleg, dat afspraken begrijpelijk worden vastgelegd en dat ieder ontwikkelingsperspectief of plan regelmatig met hen wordt geëvalueerd.

Wie ouders alleen benadert als gesprekspartner nadat professionals het al grotendeels hebben uitgezocht, houdt de oude systeemlogica in stand.

Voor inspectie en rijksoverheid ligt de taak op een ander niveau. De inspectie kan scholen en samenwerkingsverbanden aanspreken, herstel eisen en toezicht houden op registratie, zorgplicht en het voorkomen van thuiszitten.

Het Rijk moet tegelijk zorgen voor heldere kaders, ondersteuning van ouder- en jeugdsteunpunten en een beleid dat ruimte geeft aan passende, ook tijdelijke en hybride, routes terug naar ontwikkeling.

Concreet vraagt dit om steviger sturing op regionale verschillen, betere vergelijkbaarheid van registraties en de eis dat structurele tekorten in aanbod of samenwerking niet alleen lokaal worden geconstateerd maar ook landelijk worden geadresseerd.

Bestuurders tenslotte moeten accepteren dat thuiszitters geen randverschijnsel zijn, maar een lakmoesproef voor de beschaving van het onderwijs- en zorgstelsel. Zolang een kind maanden thuis

kan zitten zonder doorbraak, is er geen sprake van een incidenteel uitvoeringsprobleem maar van een publieke orde die onvoldoende leert van haar eigen uitval.

Van bestuurders vraagt dit de bereidheid om mandaat te beleggen, schotten tijdelijk te laten wijken, afwijkende routes toe te staan en organisaties niet af te rekenen op regelafwijking alleen, maar ook op het uitblijven van menswaardige oplossingen.

Besturen die alleen sturen op rechtmatigheid en capaciteit, maar niet op de feitelijke terugkeer van kinderen naar ontwikkeling, houden onbedoeld precies het probleem in stand dat zij zeggen te willen oplossen.

Daarom eindigt dit essay met een norm die zowel eenvoudig als scherp is: geen kind langer dan drie maanden thuis zonder een gezamenlijk vastgesteld ontwikkelperspectief, een herkenbare regievoerder, een concrete onderwijs- of ontwikkelroute en een vaste evaluatiefrequentie met ouders en kind.

Zo'n norm lost niet alles op, maar zij doorbreekt wel de vrijblijvendheid die thuiszitten te vaak omringt.

Pas wanneer ieder van de relevante partners zich daarop laat aanspreken, wordt de beweging van markt naar mens meer dan een verlangen en begint zij de vorm te krijgen van een nieuwe publieke praktijk.

Slotzin

Een kind dat thuiszit vraagt niet om nóg een overlegtafel, maar om volwassenen die hun eigen grenzen durven te overstijgen en samen zeggen: jij blijft van ons.

Peter Paul Doodkorte i.s.m. De Overkant & Verruim de Horizon
info@doodkorte.nl